

ZANDDOORWORMEN OP IJBURG

Martin Melchers

kropm016@planet.nl

FOTO MARTIN MELCHERS

Figuur 1. Vindplaats van de zanddoorworm op IJburg.

Als onderdeel van mijn werkzaamheden als stadsecoloog van Amsterdam moet ik in 2007, natuurlijk met een ontheffing van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, rugstreppadden verwijderen van IJburg. Ze zouden daar de bouw kunnen frustreren. Ik maak gebruik van een inventarisatietruc: kunstmatige dekking aanbieden. Stukken betonplex, die overal op IJburg in afvalcontainers te vinden zijn, leg ik op zandige, zonnige plaatsen neer (fig. 1). Hieronder vind ik niet alleen 258 rugstreppadden, maar ook bosmuizen, veldmuizen, bruine ratten en allerlei kevers. En: minstens twintig prachtige grote zandkleurige oorwormen (fig. 2).

ZANDDOORWORM

Mijn intuïtieve natuurkennis zegt me dat ik deze insecten nog nooit eerder in Amsterdam op mijn netvlies heb gehad. Ik doe geen moeite om ze op naam te brengen, maar bij toeval stuit ik in een winkel in het boekje 'Welk insect is dat?' van Heiko Bellmann op een afbeelding van deze oorworm en lees: "zeldzaam". Ik vang er een en laat die zien aan Ben Brugge van de afdeling Entomologie van het Zoölogisch Museum Amsterdam, mijn vraagbaak in dit soort gevallen. Als ik de prachtige oorworm aan hem toon, zegt hij meteen: 'Dat is de eerste voor Amsterdam'. In een oogopslag heeft hij de determinatie al gedaan: zanddoorworm.

FOTO RENÉ KREKELS

Figuur 2. De zanddoorworm.

HERKOMST

Uit informatie die ik vervolgens van Ben Brugge en Roy Kleukers (EIS) krijg ontvouwt zich het verhaal over de verspreiding en het gedrag van een heel boeiende soort. De zandoorworm houdt van zandverstuivingen en de dichtstbijzijnde vindplaats is het Hulshorsterzand op de Veluwe. Op het eerste gezicht zou je zeggen dat het beestje niet kan vliegen. Hij heeft op zijn rug kleine schildjes waaronder je onvolledig ontwikkelde vleugels vermoedt. Echter, als een zandoorworm op avontuur gaat klimt hij in een stengel omhoog en dan blijkt hij wel degelijk volledige vleugels te hebben. Deze zitten ingenieus opgevouwen onder de schildjes. De vleugels pompt hij niet op zoals een vlinder of libel, maar hij klappt ze gewoon uit en laat zich vallen. Net als een deltavlieger vangt hij lucht onder zijn vleugels, zeilt weg en krijgt vliegvermogen door met zijn vleugels te slaan.

De eerste grote zandvlakte die hij, met een oostenwindje in de rug, tegenkomt, is IJburg. Hier landt hij. Met de op het achterlijf aanwezige tangen, die in gevaarlijke situaties dreigend opgeheven worden, vouwt hij nu minutieus de enorme vleugels weer op en stopt ze onder de minirugschildjes. Hij kruipt onder mijn stukken betonplex en zorgt voor een primeur in Amsterdam. Het is een mirakel.

VOORKOMEN

In Nederland komen vijf soorten oorwormen voor. De zandoorworm *Labidura riparia* is de grootste soort en behoorlijk zeldzaam (fig. 4). Tegenwoordig is het voorkomen vrijwel beperkt tot enkele grote zandverstuivingen op de Veluwe. Vroeger kwam de soort ook in het Gooi en hier en daar in de duinen voor, maar deze populaties lijken verdwenen. Daarnaast valt op dat de zandoorworm - net als de rugstreeppad - opduikt bij bouwprojecten waar grote oppervlakten zand gecreëerd worden, zoals de Maasvlakte en nu dus IJburg.

SCHORPIOENEN?

Op 8 augustus 2000 maakte een artikel op de voorpagina van de Telegraaf melding van schorpioenen op de Veluwe (fig. 3). Ouderen, kinderen en andere zwakkeren van gestel werd geadviseerd om voorzichtig te zijn. De foto bij het artikel maakte duidelijk dat het ging om de zandoorworm.

Figuur 3. Artikel over schorpioenen op de Veluwe uit de Telegraaf.

Figuur 4. Vindplaatsen zandoorworm in Nederland.